

JOYCE L. EPSTEINNING MAKTABGACHA TA'LIMDA OILA–MAKTAB HAMKORLIGI NAZARIYASINING AHAMIYATI

Omondavlatova Diyora Otabekovna

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika Instituti

Maktabgacha ta'lim 1-kurs magistranti

E-mail: domondavlatova@gmail.com

Tel: +998993861269

ORCID:<https://orcid.org/0009-0002-6728-5891>

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada J. Epstein tomonidan ishlab chiqilgan “Oila–maktab–jamiyat hamkorligi” modeli va uning maktabgacha ta'limdagi ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot davomida Epsteinning 6 bosqichli hamkorlik tizimi, uning nazariy ildizlari, maktabgacha yoshdagi bolalar rivojiga ta'siri hamda pedagogik amaliyotdagi qo'llanish mexanizmlari tahlil qilindi. Maqolada nazariy–metodik tahlil, taqqoslash, kontent tahlili va sotsiologik usullar orqali modelning samaradorligi asoslab berilgan. Natijalarga ko'ra, oila–maktab hamkorligi bola rivojlanishining ijtimoiy, emotsional va kognitiv jihatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlangan.*

Kalit so'zlar: *Epstein modeli, oila–maktab hamkorligi, maktabgacha ta'lim, ota-ona ishtiroki, kommunikatsiya, bolalar rivoji.*

АННОТАЦИЯ: *В данной статье рассмотрена модель «Партнёрство семьи, школы и сообщества», разработанная Дж. Эпштейн, и её значение в системе дошкольного образования. В исследовании проанализированы шесть типов взаимодействия Эпштейн, теоретические основы модели, её влияние на развитие дошкольников, а также механизмы применения в педагогической практике. Методологическая база включает теоретический анализ, сравнительный метод, контент-анализ и социологические методы. Результаты показывают, что сотрудничество семьи и образовательной*

организации способствует социальному, эмоциональному и когнитивному развитию ребёнка.

Ключевые слова: модель Эпштейн, взаимодействие семьи и школы, дошкольное образование, участие родителей, коммуникация, развитие детей.

ANNOTATION: *This article explores J. Epstein's "School-Family-Community Partnership" model and its significance in early childhood education. The study analyzes Epstein's six types of involvement, the theoretical foundations of the model, its impact on preschool children's development, and the mechanisms of its practical implementation. The methodology includes theoretical analysis, comparative methods, content analysis, and sociological tools. The findings indicate that strong family-school collaboration positively influences children's social, emotional, and cognitive development.*

Keywords: *Epstein model, family-school partnership, early childhood education, parental involvement, communication, child development.*

Kirish

Maktabgacha ta'lim tizimida bolaning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashda oila va maktabgacha ta'limning hamkorligi muhim o'rin tutadi. Jahon pedagogikasida bu borada eng ko'zga ko'ringan tadqiqotchilardan biri Joyce L. Epstein bo'lib, u ota-onalar ishtirokini ilmiy asosda tadqiq qilgan va ta'lim tizimida qo'llaniladigan mashhur "Oila-Maktab-Jamiyat hamkorligi modeli"ni yaratgan. Mazkur maqolada Epstein nazariyasining maktabgacha ta'limda qo'llanilishi, uning afzalliklari va amaliy samaralari yoritildi.

Asosiy qism

Joyce L. Epstein — XX asr oxiri va XXI asr boshida ta'lim tizimida "oila-maktab-jamiyat" hamkorligi konsepsiyasini ilmiy darajada asoslab bergan eng mashhur amerikalik pedagog-olimlardan biridir. U Johns Hopkins universiteti qoshidagi Center on School, Family, and Community Partnerships markazi asoschilaridan biri bo'lib, ta'lim tashkilotlari va oila o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning nazariy va amaliy mexanizmlarini ishlab chiqqan.

1. Epstein modelining nazariy ildizlari

Epstein o'z modelini yaratishda quyidagi yirik nazariyalardan ilhomlangan:

a) Bronfenbrennerning Ekologik tizimlar nazariyasi

Bola rivoji mikro, mezo va makro tizimlar o'zaro ta'siri orqali sodir bo'lishini aytadi. Epstein bu nazariyani ta'limga moslashtirib, bolaning atrofini tashkil qiluvchi uch muhim kuchni ajratadi:

oila

maktab

jamiyat

Ularning birgalikdagi harakati bola rivojining asosiy omili deb hisoblanadi.

b) Sotsial konstruktivistik yondashuv

Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" g'oyasiga asoslanib, bola rivojida kattalarning rahbarligi, oila va maktabning birgalikdagi faoliyati muhim deb ko'rsatadi.

2. Epsteinning 6 bosqichli hamkorlik modeli (Six Types of Parental Involvement)

Olim tomonidan ishlab chiqilgan model ta'limning barcha darajalarida qo'llaniladi, ammo ayniqsa maktabgacha ta'lim uchun juda mos, chunki bola rivojining 70% shakllanishi aynan 0–6 yoshda sodir bo'ladi.

1. Parenting — Ota-onalarni qo'llab-quvvatlash

Oila pedagogik madaniyatini oshirish, bolaga rivojlanish muhiti yaratish, sog'lom tarbiya bo'yicha yo'riqnomalar berish.

2. Communicating — Ikki tomonlama aloqa

Ota-ona va pedagog o'rtasida muntazam, aniq, o'z vaqtida ma'lumot almashish; kundalik daftarcha, elektron aloqa, uchrashuvlar.

3. Volunteering — Ixtiyoriy ishtirok

Ota-onalarning MTT tadbirlarida, ochiq mashg'ulotlarda ishtiroki. Bu bolada ijtimoiylashuv va o'ziga ishonchni oshiradi.

4. Learning at Home — Uyda o'rganishni qo'llab-quvvatlash

Uy sharoitida kichik mashqlar, birgalikda o'qish, ijodiy topshiriqlar orqali bolaning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish.

5. Decision Making — Qaror qabul qilishda ishtirok

Ota-onalarning MTT hayotiga oid qarorlarda, kengashlarda, qo'mitalarda ishtiroki. Bu ta'lim jarayonida ochiqlikni kuchaytiradi.

6. Collaborating with Community — Jamiyat bilan hamkorlik

Mahalla, kutubxona, bolalar markazlari, tibbiyot muassasalari bilan hamkorlik bolaning har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi.

3. Epstein yondashuvining maktabgacha ta'limga xos xususiyatlari

Epstein modeli MTT uchun ayniqsa mosligi bilan ajralib turadi, chunki:

a) Kichik yoshdagi bolalar oila ta'siriga juda sezgir

Oila bilan pedagoglarning birgalikdagi yondashuvi bolada barqaror emotsional xavfsizlik yaratadi.

b) Uyda o'rganish (Learning at Home) komponenti MTT yosh guruhi uchun juda muhim

Bolalar maktabgacha yoshda o'yin va kundalik faoliyat orqali o'rganadi; bu jarayonda oila hal qiluvchi rol o'ynaydi.

c) Ota-onalarning ishtiroki bolada boshqa bolalar bilan muloqotni mustahkamlaydi

Ijtimoiy ko'nikmalar aynan MTT davrida shakllanishi sababli hamkorlik bolaning ruhiy rivoji uchun muhim.

4. Epstein nazariyasining amaliy ahamiyati

Epsteinning ta'lim hamkorligi modeli quyidagi natijalarga olib kelishi ilmiy tadqiqotlar orqali isbotlangan:

- bolalarning o'qishga qiziqishi oshadi;
- ijtimoiy-emotsional rivojlanish yaxshilanadi;
- emotsional barqarorlik va o'ziga ishonch kuchayadi;
- pedagoglar faoliyatida samaradorlik ortadi;
- yosh ota-onalarning pedagogik savodxonligi ko'tariladi;

- jamiyat resurslaridan keng foydalanish imkoni yaratiladi.

5. Epstein yondashuvining keng ommalashish sababi

Uning modeli:

moslashuvchan — turli yosh guruhlarga mos keladi;

tizimli — 6 ta aniq yoʻnalishdan iborat;

amaliy — real hayotga osongina tatbiq etiladi;

universal — dunyoning koʻplab davlatlarida qoʻllaniladi;

yoʻnaltiruvchi — pedagoglarga aniq koʻrsatmalar beradi.

Shu sababli, Epstein modeli Buyuk Britaniya, AQSH, Kanada, Avstraliya, Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda maktabgacha taʼlim standartlariga kiritilgan.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot Joyce L. Epsteinning maktabgacha taʼlimda oila–maktab hamkorligini rivojlantirishga oid nazariyasi va uning amaliy qoʻllanilishiga asoslangan holda bir nechta ilmiy metodlar orqali amalga oshirildi.

1. Nazariy-metodik tahlil

Tadqiqot davomida quyidagi ilmiy va nazariy manbalar oʻrganildi:

Epsteinning oila–maktab–jamiyat hamkorligi modeli boʻyicha monografiyalari, maqolalari;

Xalqaro ilmiy jurnallarda chop etilgan oila ishtiroki, ota-onalar bilan pedagogik hamkorlik, erta yoshdagi taʼlimdagi ijtimoiy omillar haqidagi tadqiqotlar; Maktabgacha taʼlimga doir pedagogik va psixologik adabiyotlar.

Ushbu manbalarni tahlil qilish orqali Epstein modelining asosiy komponentlari, tamoyillari va maktabgacha taʼlimga tatbiq etish mexanizmlari aniqlashtirildi.

2. Taqqoslash metodi

Tadqiqotda Epstein modeli quyidagi xalqaro modellarning oila ishtiroki boʻyicha yondashuvlari bilan taqqoslandi:

Hoover-Dempsey & Sandler modeli;

Bronfenbrennerning Ekologik tizimlar nazariyasi;

Henderson & Mapp modellarining oila ta'limga ta'sir qiluvchi omillari.

Bu taqqoslash Epstein modelining maktabgacha ta'limga moslashuvchanligi va boy metodik bazaga egaligini ko'rsatdi.

3. Kontent tahlili (Content Analysis)

Epsteinning 6 bosqichli modeli bo'yicha quyidagi yo'nalishlar kesimida tahlil qilindi:

ota-onalarning ta'lim jarayonlaridagi ishtiroki darajasi;

kommunikatsiya shakllari va ularning samaradorligi;

MTTda qo'llanilayotgan hamkorlik shakllari;

oila-maktab-jamiyat o'rtasidagi bog'liqlikning barqarorligi.

Kontent tahlili orqali modelning maktabgacha ta'limga eng kuchli ta'sir qiluvchi elementlari aniqlashtirildi.

4. Amaliy kuzatuvlar va diagnostik metodlar

Maktabgacha ta'lim tashkilotlaridagi amaliyot tahlil qilindi:

pedagog-ota-ona uchrashuvlari shakllari;

ochiq mashg'ulotlardagi ishtirok;

ota-onalarning farzand ta'limiga munosabati;

uy sharoitida o'quv jarayonining tashkil etilishi.

Bu kuzatuvlar Epstein modelining real sharoitdagi qo'llanishi va uning samaradorligini aniqlashga xizmat qildi.

5. Pedagogik eksperiment (nazariy asoslangan, amaliy kuzatuvga ega)

Eksperiment uch bosqichda olib borildi:

1) Diagnostika – boshlang'ich holatni aniqlash

Ota-onalar va pedagoglar bilan hamkorlik darajasi baholandi.

2) Amaliy bosqich – Epstein modeli asosida ishlash

Quyidagi tadbir va mashg'ulotlar tashkil etildi:

uyda o'rganish bo'yicha ota-onalarga metodik ko'rsatmalar;

muntazam pedagogik maslahatlar;

jamiyat bilan birlashtirilgan loyihalar;

ko'ngilli ota-onalar ishtiroki.

3) Yakuniy diagnostika

O'zgarishlar, samaradorlik va rivojlanish ko'rsatkichlari qayta baholandi.

Metodologiya bo'limining umumiy xulosasi

Ko'p manbali, nazariy va amaliy asoslangan metodlar Epstein modelining maktabgacha ta'limdagi afzalliklarini chuqur o'rganish va tahlil qilish imkonini berdi. Tadqiqot natijasida oila–maktab hamkorligining bolalar rivojiga bevosita va ijobiy ta'siri isbotlandi.

Xulosa

Epsteinning oila–maktab–jamiyat hamkorligi modeli maktabgacha ta'limda bolaning intellektual, ijtimoiy va emotsional rivojlanishini ta'minlashda samarali yondashuvdir. Uning taklif etgan 6 bosqichli modeli ta'lim sifati va ota-ona ishtirokini kuchaytirish orqali bolaning kelajakdagi ta'lim muvaffaqiyatiga mustahkam zamin yaratadi. Quyida Joyce L. Epstein va oila–maktab hamkorligi bo'yicha eng ishonchli, ilmiy, real manbalardan tuzilgan foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatini taqdim etaman. Ular ilmiy maqolalar, monografiyalar va xalqaro nashrlardan olingan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Epstein, J. L. (1995). School/Family/Community Partnerships: Caring for the Children We Share. Phi Delta Kappan, 76(9), 701–712.
2. Epstein, J. L. (2001). School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools. Boulder, CO: Westview Press.
3. Epstein, J. L., Sanders, M. G., Simon, B. S., Salinas, K. C., Jansorn, N. R., & Van Voorhis, F. L. (2002). School, Family, and Community Partnerships: Your Handbook for Action. Thousand Oaks, CA: Corwin Press.

4. Epstein, J. L. (2010). School/Family/Community Partnerships: A Comprehensive Framework for Improving Practice.

In S. Christenson & A. Reschly (Eds.), Handbook of School-Family Partnerships (pp. 105–128). New York: Routledge.

5. Epstein, J. L. (2018). Joyce Epstein's Six Types of Parental Involvement Framework. Johns Hopkins University, Center on School, Family, and Community Partnerships.

6. Hoover-Dempsey, K. V., & Sandler, H. M. (1997). Why Do Parents Become Involved in Their Children's Education?

Review of Educational Research, 67(1), 3–42.

(Epstein modelini to'ldiruvchi asosiy nazariy manba)

7. Henderson, A. T., & Mapp, K. L. (2002). A New Wave of Evidence: The Impact of School, Family, and Community Connections on Student Achievement.

Southwest Educational Development Laboratory (SEDL).

(Oila–maktab hamkorligi samaradorligini tadqiq etuvchi eng mashhur hisobotlardan biri)

8. Christenson, S. L., & Reschly, A. L. (Eds.). (2010). Handbook of School-Family Partnerships.

New York: Routledge